

Юрій ВИННИЧУК, Львів

У СВІТІ ЗАБУТИХ ВИДАНЬ

Таємнича московська душа

У "Літературно-науковому віснику" за 1923 рік видрукували цікаву статтю Максима Горького, написану в 1920 році. Цікава вона не тільки тому, що у першому ж рядку фігурує чарівне слово „поступ“, але й тому, що може якоюсь мірою вступити в полеміку з такими газетами, як „2000“, котрі сіють відверту українофобію, кепкуючи з дурного і жадібного хакла. Але ми шляхетніші. Ми дамо слово москowitzу. Звичайно, в тодішньому перекладі.

Колись доводилося мені читати книгу з фатальним заголовком: "Поступ — розвій жорстокости". Автор пробує при помочі дуже штудерно зіставлених і пояснених прикладів довести, що поступ людства провадить до виявлення таємничої, вродженої людині насолоди: катувати свого ближнього, його тіло, душу. Я прочитав книгу з огидою, вона не переконала мене ані трішки, а її парадокси незабаром зникли з моєї пам'яті.

А тепер, по страшнім божевілью європейської війни, по кривавій оргії революції, я знову починаю застановлятися над цими парадоксами. При цьому треба зауважити: щодо російської жорстокости — то на ній не слідно абсолютно жодного поступу, її форми залишилися незмінними.

З початком XVII-го ст. уживалися такі тортури: рот жертви наповняли порохом, який опісля запалювали. Жінкам просвердлювали груди, через рот перетягали мотуз, за який потім вішали жертву.

У 1918 і 1919 рр. робилося те саме на Дону; на Уралі червоні й білі катували свої жертви так довго, аж доки не наступила смерть.

Мені здається, що найяскравішою рисою російської національної вдачі є власне жорстокість, як гумор — англійської. Це спеціальна жорстокість, а одночасно й вигаданий з холодною кров'ю мірник для ступеня витривалости й опору в терпінні, яке може досягнути людина; це своєрідна проба її відпору і життєвої сили.

Найцікавіша риса російської жорстокости — це її чортівська фінезія, її, я сказав би, естетична вишуканість. Не гадаю, щоб ці особливості можна було пояснити такими словами, як "психоза", "садизм" або подібними. Бо в суті речі нічого вони не пояснюють. Наслідок алкоголізму? Але я не думаю, щоб московський народ був більше отруєний алкоголем, як інші європейські нації. Хоч усе ж треба признати, що вплив алкоголю на психіку москаля особливо фатальний, бо наш народ

відживляється гірше, як інші.

Говорю тут не про жорстокість, яка виявляється спорадично, як вибух хворої або ледачої душі. Це вийнятки, що цікавлять лікаря нервових недуг. Тут я говорю про масову психологію, про народню душу, про гуртову жорстокість.

В одному сибірському селі вигадали селяни таке: викопали кілька ям, вложили в них стрімголов полонених червоноармійців, а тоді засипали ці ями до половини так що з-під землі стирчали лише ноги похованих під коліна. Потім приглядалися з зацікавленням подрігам ніг, по чім міряли різні ступні відпорности на катування.

тому відношенні рівні, бо одні й другі росіяни. А коли йдеться про ступінь жорстокости, то з певністю можна сказати, що ті найжорстокіші, які мають найбільше енергії і влади в руках.

Не знаю, чи де на землі є місце, де так жорстоко й невблаганно поводитися б з жінками, як у московському селі. А вже цілком певно, що ніде, як у Росії, нема такої маси огидливих приповідок: "Жінку любиться двічі — як вона входить у дім заручена і як її несуть на цвинтар"; "Для баб і звірів нема суду"; "Хочеш, щоб тобі смакувала їжа, вибий трохи жінку".

У московських селах є сотки по-

Актуальна графоманія

Українська графоманія має свої глибокі й давні традиції. А однак і серед творів наших давніх графоманів можна знайти якусь цікавинку. Саме такою цікавинкою став для мене рукописний збірник під назвою: „Малоросійські Стихотворенія Сочиненія Авксентія Тарновського. В дорогъ в Москву й обратно. 1854 года, Августа 6 дня“.

На жаль, ніяких відомостей про автора зібрати не вдалося. Тарновські — відома поміщицька родина на Полтавщині. Зшиток починається віршем „К читателям“, який, на диво, актуальний і досі. Для зручності наголошені голосні подаю великими літерами.

Московських книжок єсть до-
вольноно:

Так, як води у морі повно.
А наших же книгопродавці
Цураються держать у лавці.
Мабуть, скупа на них казна,
Або ж не всяке мову зна.
До того діла нам немає,
Чи хто чита, чи не читає.
А ми сами для себе пишем,
Бо тим живем, на то ми дишем.
Я сам полтавець, тут родився,
І за своїх не раз сварився
В Москві із бородачами;
Тепер до їх і калачами
Мене б ніхто не заманив!
А я колись там довго жив.

Хоча Москва із нас сміється,
Що чуб наш вгору не дереться,
Що ми не вміємо па-рускі
Пить чай і збитень у прикуску,
Що ми з лушпайками, як свині,
І кавуни їмо, і дині,
Що ми горілку п'єм, як воду,
Розход великий, а доходу
Чортма; що й нічим похмелиться.
Брехня сему хоч й забожиться.
У нас народ тружений дуже,
Вони од нас далеко хуже!..
Буває часом, що хто вп'ється,
За ким же се і не ведеться?
Хіба ж за се людей судить!
Адже ж хто їсть, то й треба пить.

Москаль святим яким здається,
Але до нас як забереться —
Дак п'є не так, як наш брат гріш-
ний

(Коли там маєш п'ятак лишній),
А жаден день і не прочнеться;
Отож бач!.. — а із нас сміється.
У нас (він каже) лучче жити;
І є що їсти, є що пити,
Не так, як в їхній стороні,
Що можна здохнуть й сатані.
Ти бач, як умно розсуждає;
Чого ж до нас він учащає?
До нас везе, від нас провадить,
І бороду в дорозі гладить,
Що має добрий він бариш.
Ні, брате, нас не одуриш.
Ти не жартуй, лиш, цапе, з нами,
Нам їздити до вас нащо?
Хіба щоб страви з тарганами
Попробувать!.. чи що?

ілюстр.: О.БАРАБАКА

В Тамбовщині полонених комуністів припняли цвяхами до дерев. Але цвяхи повбивали лише в ліву руку й ногу і бавилися, приглядаючись, як ці напів розп'яті, в смертельних конвульсіях порушували неприп'ятою рукою і ногою.

Інші полонені зазнали таких катувань: їм розпорювали животи, витягали кишки і припинали їх цвяхами до телеграфічних стовпів. Потім гнали нещасних навколо дерев, приглядаючись, як розвиваються кишки.

Ось відділ полонених старшин цілковито без убранных. З плечей витято їм кусник шкіри, величини наплечника, а на місце зірок — повбивано цвяхи. Потім повитинали їм на ногах смуги шкіри в формі козацьких червоних лямпасів. Ця операція увійшла поволі в загальний вжиток і називалася "вибирання однострою". Певно, що вона вимагала багато часу й точности.

Подібні й ще гірші злочини ставали щораз частіші в останніх роках у Росії.

Які з них жорстокіші — білі чи червоні? По правді, одні й другі в

дібних приповідок, які висловлюють назбирану століттями народню мудрість. Її чують щодня діти, з ними виростає юнацтво.

Так само знущаються і з дітей на селі. Коли недавно я зацікавився статистикою злочинів у московській губернії і перекинув акти карних розправ за роки 1901 — 1910, мене перелякала величезна кількість жорстокостей, жертвами яких були діти, і злочинів, довершених на молоді. У Росії взагалі кожний майже з насолодою б'є когось. "Народня мудрість" москалів завжди добачає в тілесній карі щось потрібне і корисне для людини. Висловом цього є приповідка: "За битого двох небитих дають".

Я часто питався учасників громадянської війни, чи вони не гидяться вбивати один одного. Відповідь була все однакова: "У цьому нема нічого огидного. Вони мають зброю, а ми — також; і ми й вони в однаковому становищі. Кому це щось шкодить, що ми вбиваємо одні одних? Ще ж багато наших братів залишиться на світі".